

IRODALOM

FOLYÓIRATCIKKEK

GOLDSTEIN, J.R.-STECKLOV, G.: *Long-range population projections made simple.* (A hosszú távú népesség-előrejelzések egyszerűsítése.) *Population and Development Review*, 2002/1. 121–141. p.

A hosszú távú népesség-előrejelzések a demográfia egyik figyelemre érdemes tudományos teljesítményei. Jelenleg legalább három szervezet végez száz esztendőre kiterjedő előjelzéseket: a Világbank, az ENSZ és az IIASA. A szakértők a hosszú távú előrejelzéseknél ugyanazt a módszert alkalmazzák, mint a rövidtávú számításoknál: a kohorsz komponens módszert. Lényege, hogy a különböző kohorszok előreszámítása az időben változó életkor szerint halandósági és termékenységi arányszámok alkalmazásával történik. E módszer kritikus pontja az életkor szerinti arányszámok szintjének és időbeni változásának tervezése, amely egy kellően bonyolult és ezért nehezen átlátható és kritizálható folyamat végeredménye.

Li és Tuljapurkar egy egyszerűbb, analitikus módszert alakított ki azokra az esetekre, amikor a termékenység fokozatosan csökken a reprodukciós szintre. A szerzők e módszert terjesztették ki azokra az esetekre, amikor a termékenység fokozatosan a reprodukciós szint alá csökken, s ezzel egyidőben az élettartam fokozatosan emelkedik. Az így kialakított analitikus módszer segítségével előrejelzett népesség lélekszáma és korösszetétele igen közel esett a Világbank előrejelzése eredményéhez.

A szakembereknek kevés empirikus vagy elméleti alapjuk van a demográfiai események hosszú távú alakulásának alátámasztására. Kevés az ismeret például arra, mikor fogja egy népesség termékenysége elérni a reprodukciós szintet, s így a kor szerinti termékenység előrejelzése is bizonytalan. Azonban a hosszú távú népesség-előreszámítások nem tekinthetők a klasszikus értelemben „előrejelzés”-nek, csupán azt kívánják bemutatni, hogy milyen következményei lehetnek a termékenység és a halandóság különböző irányú és mértékű hosszú távú változásainak. Az előreszámítás analitikus modellje mindezt néhány alapvető mutató segítségével végzi, mint például a várható átlagos élettartam, vagy a nettó reprodukciós együttható. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a finomabb részmutatók alkalmazásának mellőzése lényegében nem befolyásolja az előreszámítások eredményeit.

Az analitikus módszeren alapuló előreszámítások sikerei megnyitják az utat a stochasztikus előszámítások kifejlesztése előtt is, melyek nem csak a népesség számának jövőbeni alakulásáról nyújtanak információt, hanem számszerűsítik azok bizonytalanságát is. Ezeknek az előreszámításoknak is előnye a feltételek megfogalmazásának egyszerűsége, hiszen csak azokat a feltételeket kell számszerűsíteni, melyek a legnagyobb hatással vannak a népesség számának alakulására: például a termékenység hosszú távú szintje, az esetleges termékenységi átmenet gyorsasága, a várható átlagos élettartam időbeni alakulása.

Az analitikus módszerek előnyének hangsúlyosa felveti a kérdést, szükség van-e a jövőben kohorsz-komponens módszerű előreszámításokra. A válasz természetesen igen, mivel a rövid távú előrejelzésekre továbbra is ez a legmegfelelőbb módszer. Rövidtávon az aktuális népességstruktúra nagyobb befolyással van az eseményekre, mint a népmoz-

galmi arányszámok változása. A hosszabb távú előreszámításoknál is megvan a komponens módszer helye, hiszen segítségével könnyen lehet rámutatni egyes nemszokásos népességi jelenségek hatásaira, például az AIDS, vagy a tömeges vándorlási jelenségek következményeire, a nem monoton termékenységi trendek hatásaira. A két módszer ki is egészítheti egymást, párhuzamos alkalmazásuk esetén az ellenőrzési funkciót lehet hangsúlyozni.

M. Á.

McVEY, E. – BAKER, A.: *Improving ONS spatial referencing – the impact on 2000 births and deaths data.* (A Nemzeti Statisztikai Hivatal területi csoportosításának továbbfejlesztése - hatása a 2000. évi születési és halálozási adatokra.) *Population Trends*, 2002/1. 14–22. p.

A statisztikai adatok közzétételénél nagy jelentősége van a területi csoportosításoknak. Az Egyesült Királyság Nemzeti Statisztikai Hivatalában a népmozgalmi adatokat két területi csoportosításban teszik közzé: az adminisztratív közigazgatási egységenként, illetve az egészségügyi hatóságok illetékességi területe szerint. Az események területi csoportosításának alapja a népmozgalmi lapokon szereplő postai irányítószám. A postai irányítószámok által lefedett területekhez tartozó adatok aggregálásával elsőnek a választási kerületek adatai állíthatók elő, majd ezek további aggregálásával a mindkét területi csoportosítás szerinti adatok. Természetesen sok esetben problémát jelent a hosszabb területi idősorok előállítás, főleg amikor az adminisztratív vagy egészségügyi körzetek határai megváltoznak.

Az Egyesült Királyságban a közelmúltban felülvizsgálták a postai irányítószámok rendszerét, amit az alábbiak szerint lehet összefoglalni.

A hagyományos postai irányítószámok rendszerét alapvetően a kézbesítési szempontok határozták meg. Így a postai körzetek határai nem feltétlenül estek egybe a közigazgatási, vagy egészségügyi körzetek határaival. Mivel a területi csoportosítás alapja a postai körzet volt, a körzet összes lakcímét ahhoz a közigazgatási vagy egészségügyi körzethez sorolták, ahová a postai körzet első címe tartozott. Így a postai körzetekből aggregált nagyobb területi egységek adatai kisebb mértékben eltérhettek a közigazgatási, egészségügyi körzetek valóságos adataitól. Külön problémát jelentett az új címek besorolása a körzetekbe, általában a címanyag naprakészen tartása.

Az új irányítószám-rendszer sokkal rugalmasabb, minthogy a kézbesítési körzet térképi koordinátáin alapul. Minden postai címhez hozzárendeltek egy geopontot, amely mind a 26 millió címet 0,1 méter pontossággal azonosítja. Az adott postai körzeten belüli geopontok koordinátáinak átlaga (illetve a geopontok átlagához legközelebb eső cím geopontjának koordinátái) mutatja a körzet térképi elhelyezkedését. Így a postai körzetek statisztikai adatai térképen könnyen ábrázolhatók, de ugyanarra a térképre könnyen rátehetők a közigazgatási vagy egészségügyi körzethatárok is. A körzetek koordinátái és az igazgatási, adminisztratív határok változásai nem befolyásolják egymást, így a hosszabb idősorok könnyen előállíthatók.

A fő kérdés az volt, hogy a technikailag nagy-, tartalmilag kisebb mértékben eltérő rendszerek alkalmazása milyen változásokat idéz elő a települési vagy egészségügyi körzeti adatokban. Ezt a kérdést a 2000. évi születési és halálozási adatok minkét rend-

szer szerinti feldolgozásával és az eredmények összehasonlításával kívánták megválaszolni.

A feldolgozások eredményeit az alábbiakban lehet összefoglalni. A születések területi csoportosításánál a területi azonosság a legmagasabb az egészségügyi körzeteknél volt. A körzetek 48,6 százalékánál semmilyen eltérés nem volt, s 51,4 százalékánál a különbség kevesebb volt, mint 5 eset. Települési szinten az egyezés csak a települések 17 százalékánál fordult elő, 81,7 százalékánál kevesebb, mint 5 eset volt az eltérés és 1,3 százalékánál 5-10 eset volt a különbség a kétféle feldolgozás között. Választási kerületi szinten voltak a legnagyobb eltérések, ahol a körzetek 1,2 százalékánál a különbség meghaladta az 50 eseményt is.

A halálzási adatok némileg jobban megegyeztek, minden területi csoportosításnál magasabb volt a pontosan megegyező adatok aránya, s kisebb volt az eltérések szórása is.

Összefoglalóan megállapítható, hogy az új módszer pontosabb területi adatokat biztosít, s a jövőben könnyebben lehet előállítani az idősorokat is. Az is látható, hogy a módszerváltás miatti adateltérések az első évben törést okoznak az adatsorokban, első sorban a választókerületek szintjén. Magasabb aggregátsági szinten a különbségek jelentősen csökkennek.

M. Á.

PEREIRA, R.: *The census coverage survey – the key element of a One Number Census.* (A népszámlálás utóellenőrzési adatfelvétele – a „One Number Census” projekt kulcstényezői.) *Population Trends*, 2002/2. 16–23. p.

Az 1991. évi népszámlálás Nagy-Britanniában a becslések szerint a lakosság 97,8 százalékát írta össze. Nemzetközi összehasonlításban a 2,2 százalékos alulszámlálás nem rossz eredmény. A problémát inkább azt jelentette, hogy az alulszámlálás a népesség csoportjai között eltérő mértékű volt. Például a becslések szerint egyes városokban a fiatal férfiak 20 százaléka is kimaradt az összeírásból.

Korábban a népesség egyes csoportjainak alulszámlálását megállapító vizsgálatok végrehajtása időbe tellett, s ez idő alatt több népességszám is napvilágot látott (pl. összeírt népesség, az alulszámlálás mértékével korrigált népesség, az alulszámlálás demográfiai elemzése alapján korrigált népesség stb.) Tovább bonyolította a helyzetet a népesség-továbbbszámítás és a népszámlálás adatainak eltérése is. Fenti problémák elkerülésére indították be a „One Number Census” projektet. Ennek lényege, hogy a népszámlálás csak egy, az alulszámlálással korrigált népességszámot hoz nyilvánosságra, s ez fogja képezni a népesség-továbbbszámítás induló népességét is. Így a projekt kulcseleme az alulszámlálás tényére és differenciális természetének mérésére tervezett utóellenőrzési adatfelvétel.

Az utóellenőrzés tervezésénél az alábbi kritériumokat kellett figyelembe venni:

- a népszámlálási összeírástól teljesen elkülönülten kell végrehajtani,
- legyen képes az alulszámlálás területi különbségeit lefedni,
- szolgáltatson adatokat az összeírt népesség korrekciójához kistérségi szinten,
- adjon megfelelő információkat a postai irányítószám szerinti népességbecslésekhez,

- az összeírás ne növelje nagyon a lakosság terhelését,
- a népszámlálás költségvetésén belül kell végrehajtani.

Fentiek figyelembevételével a kiválasztás legkisebb területi egysége a postai irányítószám-kerület volt. A pontossági kívánalmak határozták meg a minta nagyságát, melynek eredménye képen 300 000 háztartás összeírását tervezték. Az összeírás a népszámlálási összeírást követően három és fél héttel került sor, s az összeírásra három hetes időszakot engedtek meg. A terepmunkában 4400 fő vett részt, ebből 2900 volt az összeírók száma.

Az összeírást nehezítette az időközben az országban megjelent száj- és körömfájás járvány. A járvány elleni intézkedések az ország egyes vidéki területein utak és területek lezárására, illetve egyes farmok látogatási tilalmára terjedt ki. A járvány megjelenésekor végzett gyors helyzetfelmérés alapján kitűnt, hogy a mintába került címek közül nem haladta meg a kétezret az így érintettek száma. A területen dolgozó szakemberek (összeírók, felülvizsgálók) nagy szabadságot kaptak e probléma megoldásában, s végül is, a zárlattal érintett háztartások összeírására is sor került. A módszer az írásbeli megkeresés, majd a telefonos kikérdezés volt.

A cikk írásának időpontjában még csak az összeírás végrehajtásáról voltak információk, melyeket az alábbiak szerint lehet összegezni:

- a válaszolási arány 91 százalék volt, ami önkéntes adatfelvételnél igen jó eredmény,
- Londonban és a dél-kelti területeket, ahol hagyományosan a legnehezebb az összeírás, a válaszadási arány 84 százalék volt,
- a 101 összeírás-szervezési területi egységből 58-ban haladta meg a válaszadási arány a 90 százalékot, s csak 9 körzetben maradt 80 százalék alatt,
- a nem-válaszolás után szervezett postai megkeresés két százalékkal növelte a válaszadási arányt,
- a válaszmegtagadók aránya országosan 5 százalék volt, ami az egyes területeken 4 és 7 százalék között mozgott,

Összefoglalóan igen sikeresnek értékelték az utóellenőrzés végrehajtását, amit ennek alapján méltán tekintenek a "One Number Census" projekt kulcsának.

M. Á.

HECKMANN, F.: *Integrationsforschung aus europäischer Perspektive*. (Integrációkutatás európai szemszögből.) Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 2001/3–4. 341–356. p.

A szerző saját tapasztalatait írja le egy folyamatban lévő EU kutatási projektről, amely Franciaországban, Németországban és Nagy-Britanniában élő bevándorlók második generációjának empirikus vizsgálatával foglalkozik és ezeken az országokon kívül további öt európai ország politikáját is vizsgálja.

A tanulmány a bevándorlók és a lakosság közötti kapcsolat alakulására az „integráció” fogalmát alkalmazza, megkülönböztetve azt az „asszimiláció” kifejezés értelmezésétől. Az integráció során definíciója szerint egyes elemekből új struktúra jön létre, az új struktúrában a kapcsolatok változnak vagy javulnak, és a részstruktúrák hozzájárulnak az összefüggő egész minőségéhez. A bevándorlás vonatkozásában ez az új népesség

kapcsolódását jelenti a fennálló társadalmi struktúrákhoz, a minőséget, módot, ahogyan a szocioökonómiai, jogi és kulturális kapcsolatok létrejönnek.

Az integráció a fogadó társadalom számos körülményétől függ, melyeket általában nyitottságként fogalmazzuk meg. Az eredményes integrálódás az embercsoportok közötti életkörülmények, sajátosságok, az etnikai-kulturális irányultság hasonlóságának növekedésével és az etnikai rétegződés csökkenésével jellemezhető.

Az integrációkutatásban leggyakrabban a bevándorlók második generációját vizsgálják, az említett folyamatok iránya e csoport és a fogadó társadalom viszonyával ellenőrizhető a legjobban. A kutatás két alpmódozata egységes: egyrészt reprezentatív panel- és keresztmetszet-tanulmányok mérik a folyamat pillanatnyi helyzetét, másrészt összehasonlító tanulmányok, melyekben a bevándorlókat és a befogadókat azonos jellemzők alapján mérik össze.

A projektben szereplő három országban az eltérő statisztikai módszertani és közgazdasági feltételek miatt különböző mérési technikákat alkalmaznak.

Mind elméleti, mind gyakorlati szempontból jelentősége van az integrációs fázisok relatív hosszúságának ismeretére a különböző dimenziókon belül.

A felvevő társadalom ismérvei alapján az előítélet – diszkrimináció – hajlandóság paradigmái a leginkább figyelemre méltóak az integrációban. Intézményes diszkrimináció az európai demokráciákban ritkán mutatkozik meg, igaz ugyan, hogy ez csak nagyon nehezen lenne objektív módon kimutatható. Pl. a német adatok analízise alapján diszkrimináció iskolákban, munkahelyeken alig fordul elő, sokkal gyakoribb azonban a diszkóknál. A személyes kapcsolatok visszaautásítása a hazai csoportok részéről egyértelműen negatívan hat az identifikációs migrációra. A tradicionális ipari munkahelyek – melyekben nagyrészt bevándorlók dolgoztak – számának csökkenése és a munkanélküliség növekedése a két lakosságcsoport ellenséges versengését váltotta ki a munkaerőpiacon, egész városrészek és városok kerültek krízishelyzetbe.

A bevándorlók csoportjának tulajdonságain alapuló elméletek szerint a valamihez/valakihez tartozás érzésének és az identitás-tudatnak a bizonytalansága az egyén céllelési képességeit csökkentő tényező. Hátráltatja az általános társadalmi pozíciós harcokban való nélkülözhetetlen részvételt az az integráció, amely nem a társadalom fő intézményeiben, hanem a kisebbségi csoportban megy végbe. Ez a jelenség az úgynevezett mobilitáscsapda. A családi forrás-paradigma szerint a család, illetve a családfő magasabb iskolai végzettsége javítja a lehetőségek kihasználását, az integrációs folyamat sikerét. Gyorsabb az integráció azokban a csoportokban, melyek kultúrája közelebb áll a hazai kultúrához. A racionális választás elmélete szerint minden bevándorló alternatívák közül választhat, a felkínált lehetőségek azonban nagymértékben a társadalom nyitottságától függenek.

Az elvégzett vizsgálatok tapasztalatai alapján tanácsos lenne a nemzetközileg összehasonlítható panel- és keresztmetszeti-vizsgálatok intézményesítése a bevándorlók második és harmadik generációjára vonatkozóan. Különösen a társadalmi, kulturális és identifikációs integráció méréséhez hiányoznak az összevethető adatok.

Sz. G. S.

LÜSCHER, K.: *Soziologische Annäherungen an die Familie*. (A család szociológiai megközelítései.) Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 2001/2. 173–201. p.

A napjainkban végbemenő társadalmi változások közepette számos tudományág kutatja a család „dacosságát”. Mit is rejt ez a sajátos, szokatlan jelző? Mi a család értéke a magánélet számtalan formájának összességében? A tanulmány ezeket a kérdéseket kísérli megválaszolni.

A média családi „retorikája” ellentmondásos: hol a családi modell elavultságát hangsúlyozza, hol pedig a legfontosabb személyes életcélok között említi a családban élést.

A szociológiai kutatásoknak a család esetében is fontos kiindulópontjai a demográfiai adatok. A politikai események mindig hatottak a születésszámra: a világháborúk idején csökkent, a hatvanas évek elején nőtt, majd a fogamzásgátlók forgalomba kerülésével a családtervezés szélesebb körű terjedése következett. A magánélet és a közélet közötti határ a televízió megjelenésével összemosódott. A városiasodás, a magasabb képzettség, a nők nagyarányú munkába állása megváltoztatta a gyermekvállalás lelki és anyagi tényezőit, az önmegvalósítás és a gyermeknevelés összefüggését.

A polgári családdal szemben morálisan és időben összekapcsolódó házasságkötést ma sokan elutasítják, azonban a jelenlegi családalapítási formák vizsgálata alapján mégis a házasság és a család egy „bizonytalan” összekapcsolódásáról beszélhetünk. A Baden-Württembergben és Svájcban végzett felmérések szerint 1989-ben a nők 17%-a házasságon kívül szülte első gyermekét, ez sokkal magasabb, mint az 1970-es arány. A házasságok 41%-a volt közvetlen időbeli összefüggésben az első gyermek születésével. Az önként vállalt gyermektelenség aránya nőtt, későbbre tolódott az első gyermek születése és a meghosszabbodott élettartam így azt eredményezte, hogy – a történelem során először – több a nagyszülő, mint az unoka. Mindez a gyermek jelentőségét csökkenti, mint a generációs viszonyokét mind a magán-, mind a közéletben megváltoztatja. A családi kapcsolatok vizsgálata a szociológiában és más tudományágakban azonban nemcsak ezeknek a viszonyoknak elemzésére épül. A család működését, továbbvitelét, szocializációs szerepét is meg kell határozni. Csoportdinamikus rendszerként is felfogható, felosztva párkapcsolati és szülő-gyermek kapcsolatokra. Ezt a megközelítést alkalmazza gyakran a pszichológia és a családterápia. Megközelíthető a házasság felől is, mert a szülővé válás a „természetes” célja a házasságnak. Antropológiai szempontból viszont a család alatt nem értéket kell érteni, hanem társadalmi ökológiát, mely változó demográfiai, társadalmi, gazdasági és kulturális körülmények közepette újból és újból kell, hogy intézményesüljön. Ez is a család „dacosságát” bizonyítja.

A vizsgálatok alapján a jelenlegi családi viszonyokat jellemző kettősség a következő formákban jelentkezik:

- szolidaritás: az egyik módja a generációs ellentétek tompításának: a közelség érzése kapcsolódik az eljövendő életformák felé fordulással,
- emancipáció: ideális módja az ambivalenciák áthidalásának, melynek alapja a meggyőződés, hogy az életformák megváltoztathatók és a közös források a fejlődés szolgálatába állíthatók,
- atomizálódás,
- különélés az intézményes összetartozás érzése mellett.

A család helyzete ma ellentmondásos és sokszínű, ám a legnagyobb esélyt teremti biztonságos társadalmi kapcsolatok megismeréséhez és megvalósításához. Krízishelyze-

tekben, amikor a hasznosság, a racionalitás hiánya fenyeget a társadalomban, az emberiség erejével védelmez. Nemcsak a családi generációs kapcsolatokban lehet a meghittségérzetet tapasztalni, a házasság, a partnerkapcsolat vagy a barátság is alkalmas erre, mégis a családban van a legnagyobb esély tartós megvalósulására.

A szociológiai vizsgálatok eredményei egyre újabb és újabb kérdéseket vetnek fel, melyek a kutatás aktualitását és jelentőségét bizonyítják.

Sz. G. S.

RØNSEN, M.-SUNSTRÖM, M.: *Family policy and after-birth employment among new mothers – A comparison of Finland, Norway and Sweden*. (Családpolitika és a nők foglalkoztatása a szülés után – Finnország, Norvégia és Svédország összehasonlítása.) *European Journal of Population*, 2002/2. 121–151. p.

A szerzők cikkükben három skandináv országban hasonlítják össze az első és a második gyermek megszülése után a nők foglalkoztatottsági jellemzőit. A vizsgált három országban már régóta létezik a szülők fizetett gyermekgondozási szabadsága, a támogatott napközi gondozás rendszere, melyeknek célja az anya munkavállalásának segítése, a nemek közötti egyenlőség biztosítása. Az azonosságok mellett a rendszerekben különbségek is vannak, főleg a programok „nagyilelkűsége” és rugalmassága között. Például a szülői gyermekgondozási szabadság hossza Finnországban és Norvégiában 12 hét, Svédországban 15 hónap, vagy a támogatott napközi gondozás igénybevétele az egyik országban csak 5–10 százalék között van, míg a másik országban 40–50 százalék között változik. A szerzők cikkükben arra keresik a választ, hogy fenti különbségek miként befolyásolják az anya teljes- vagy részmunkaidős munkavállalását az első és második gyermek megszületése után.

A gyermekgondozási szabadság hatásait két dimenzióban vizsgálták, a jogosultság és a szabadság hossza hatásait. Mindkét dimenzió sok mindent magába foglal: a jogosultság kérdése tükrözi a munkavállalási hajlandóságot, a gyakorlatban az derült ki, hogy azoknak van nagyobb arányban jogosultságuk a fizetett gyermekgondozási szabadságra, akik körében nagyobb a munkavállalási hajlandóság is. Ez mind a három országra igaz, de Finnországban főleg azokra, akik az első gyermek megszületése után majd teljesidős munkát vállalnak.

A támogatott napközi gyermekellátási formák léte és elterjedése segíti a nőket a munkaerő-piaci megjelenésében: Norvégiában ez inkább az első gyermek megszületése után igaz. Svédországban az első gyermek után inkább a korábban teljes-idős foglalkoztatottak veszik igénybe ezt a szolgáltatást, míg a második gyermek után már a részmunkaidős foglalkoztatottak is. Annak oka, hogy Norvégiában elsősorban az első gyermek születése után veszik igénybe a gyermekgondozási szolgáltatásokat, azt lehet, hogy a szolgáltatás térítési díjai magasak. Finnországban hasonló támogatott szolgáltatások nincsenek, de ebben az országban tapasztalható a teljesidős munkavállalást negatívan befolyásoló támogatott otthoni-gyermekgondozási segély intézménye.

A szerzők bizonyítottak látják, hogy a családpolitika eszközeivel lehet befolyásolni a nők szülés utáni munkavállalási szokásait. Egy jól szervezett, hosszabb idejű otthonmaradásra tervezett program, mint amilyen Svédországban működik, arra ösztönzi a leendő anyákat, hogy a szülés előtt munkát vállaljanak, így teremtve meg a jogosultsá-

got szülés utáni gyermekgondozási szabadságra. Ahol a gyermekgondozásra biztosított kedvezmény rövidebb idejű, ott a szülés előtti munkavállalás ösztönzése is gyengébb erejű.

Ugyancsak állítják a szerzők, hogy a nagyobb kedvezményeket biztosító programok hatásai közül ki kell emelni, hogy az a nők a karrierjét visszatartó hatással van. Mivel a nők nagy része kihasználja a lehetőséget, s hosszabb időre marad otthon, megszakítja munkáját. Így a nagyon hosszú időt gyermeknevelésre biztosító programok – mint a finn otthoni gyermekgondozási segély, vagy a Norvégiába 1998-ban bevezetett rendszer – negatív hatást gyakorolhat a női karrierre és kereseti potenciálra és kialakíthat egy, a nem egyenlő munkamegosztást a családon belül a háztartási munkák végzésében is.

M. Á.

PENN, R.-LAMBERT, P.: *Attitudes towards ideal family size of different ethnic/nationality groups in Great Britain, France and Germany.* (A különböző etnikai/nemzetiségi csoportok véleménye az ideális családnagyságról Nagy-Britanniában, Franciaországban és Németországban.) *Population Trends*, 2002/2. 49–56. p.

Nyugat-Európa országait az alacsony termékenység jellemzi, amely hozzájárul ahhoz, hogy hosszú távon nem biztosítható a népesség reprodukciója. A reprodukciós szint alatti termékenység a szociális és gazdasági következményeivel mindenhol tisztában vannak, s a kutatók, politikusok egy része a népesség számára és összetételére gyakorolt hatása miatt a bevándorlási politika újragondolását is felveti. Teszik ezt anélkül, hogy megfelelő információval rendelkeznenek a bevándorlás esetleges emelkedésénél számításba vehető népességi csoportok termékenységének jellegzetességeiről. Jelen dolgozat három ország adatfelvétele segítségével mutatja be a különböző etnikai, faji csoportok termékenysége közötti különbségeket.

Nagy-Britanniában az 1991. évi népszámlálás alkalmával úgy találták, hogy e jelentős különbségek vannak a különböző etnikai csoportok háztartásnagyságában, gyermekszámában. Míg a fehérek háztartásaiban átlagosan 1,96 16 éves vagy idősebb felnőtt és 0,48 16 éven aluli gyermek volt, addig a pakisztáni és a bangladesi háztartásokban átlagosan 2,7 felnőtt és 2,1–2,5 gyermeket számláltak. Az indiai származásúak körében a felnőttek átlaga hasonló volt, de az átlagos gyermekszám már 1,15 volt csak, a kínaiak körében a felnőttek átlaga is alacsonyabb (2,3 16 éves és idősebb), de a gyermekek átlaga már csak 0,7 16 éves aluli gyermek háztartásonként. A karibi származású fekete népesség háztartásnagysága és gyermekszáma gyakorlatilag azonos volt a fehér népességével. Kimutatható, hogy azon etnikai csoportokban alacsonyabb a gyermekkorúak aránya a háztartásokban, ahol a párok között magasabb a fehér partnerrel élők aránya.

Franciaországban a befejezett termékenység 1982-ben mért különbségeit mutatták ki a különböző etnikai csoportok között. Míg a bennszülött vagy állampolgárságot kapott franciák átlagos gyermekszáma 2,6 gyermek volt, addig az algériaiak 6,5, a marokkóiak 6, a tunéziaiak 5,2 és a portugálok 3,6 gyermekkel rendelkeztek átlagosan. Az adatok az 1980-as évek első felében mutatják a termékenységi különbségeket. Azóta

a családok gyermekszámában jelentős változások voltak: az 1990-es évek első felében a teljes termékenységi arány értéke Marokkóban már 3,3, Algériában 4,4 volt „csak”. Más kutatók arra mutattak rá, hogy Franciaországban az észak-afrikai bevándorlók kívánt gyermekszáma (2,7 gyermek családonként) már alig haladja meg a francia népesség egyéb csoportjainak kívánt gyermekszámát (2,5 gyermek).

Németországban a török és a jugoszláv vendégmunkások csoportjainak termékenységet vizsgálták. Egy 1996. évi németországi vizsgálat szerint a német nők befejezett termékenysége 1,93 gyermek volt, szemben a török nők 3,8 és a volt Jugoszláviából származó nők 2,3 átlagos gyermekszámával. Mind a török, mind a jugoszláv nők termékenysége alapvető változásokon ment keresztül az anyaországokban is. 1960 és 2000 között a teljes termékenységi arányszám értéke Németországban 2,37-ről 1,36-ra, Törökországban 6,18-ról 2,50-re és Jugoszláviában 2,6-ről 1,67-re csökkent.

1997–2000 között „A Nemzeti Integrációs Stratégiák hatása Nyugat-Európában” c. adatfelvétel keretében három országban – Franciaországban, Nagy-Britanniában és Németországban – a 16–25 éves fiatalok véleményét tudakolták számos kérdésben, így az ideális családnagyságról is. A felvétel tervezésénél úgy gondolták, hogy az ideális családnagyságról alkotott vélemények tükrözni fogják a majdani termékenységi különbségeket is, és várhatóan e véleményekben az anyaország termékenységi jellegzetességeit is mutatják. Ez utóbbi várakozás igazolódott a brit mintán, de nem a francia és német mintákon. Korábbi vizsgálatok kimutatták, hogy a Franciaországba a Maghreb térségből bevándorlók magasabb iskolai végzettségük, mint otthonmaradt társaik és valamilyen szinten bírják más a francia nyelvet is. Így leszármazottaik magatartása a vártnál gyorsabban konvergál a franciákéhoz, s ez megmutatkozik termékenységi elképzeléseiben is. A német mintán a konvergencia okait nem sikerült egyértelműen felfedni.

A globális termékenységsökkenés párhuzamosan megy végbe a bevándorolt etnikai csoportok termékenységi konvergenciájával Nyugat-Európa országaiban. E két egyidejű változás hatására, kiegészítve a fejlett országok és a fejlődők történetileg kialakult jelentős termékenységi különbségeivel, a bevándorlók termékenysége még mindig eltér a célszármban tapasztalttól. Az eltérések nem vezethetők vissza olyan kulturális különbségekre, mint pl. a nyelvismeret, azonban e téren a vallás jelentősége igazolható.

M. Á.

COHAN, C. L. – KLEINBAUM, S.: *toward a greater understanding of the cohabitation effect: Premarital cohabitation and marital communication.* (Az együttélés hatásának jobb megértése felé: Házasság előtti együttélés és a házaspárok közötti kommunikációs.) *Journal of Marriage and Family*, 2002/1. 180–192. p.

Az Egyesült Államokban 1996-ban közel négy millió különböző nemű pár élt együtt, ami hétszerese az 1970. évi számuknak. A harminc éveseknek és az újházasoknak közel fele párkapcsolatban él, illetve élt korábban. A jelenséggel kapcsolatban általában arra hivatkoznak, hogy az együttélés lehetővé teszi a házastárs jobb megválasztását. Ugyanakkor az a tapasztalat, hogy az együttélést követően összeházasodottak gyakrabban válnak el, mint azok, akik a házasságkötés előtt nem éltek együtt. A szerzők a jelenség egyik okát, a házastársak közti beszélgetéseknek az együttélés során szerzett tapasztalatok függvényében való alakulását vizsgálják.

A vizsgálat 92 döntően fehér házaspárra terjedt ki, akik 1995 és 1998 között kötöttek házasságot, a házasság első két évében jártak, és még nem született gyerekük. A férfiak átlagos életkora 27, a feleségeké 25 év volt. A vizsgált házaspárok kérdőívet töltöttek ki, és négyórás videóra rögzített beszélgetést folytattak, aminek a témáit ők maguk választották a beszélgetést irányító által megadott lista alapján. Az utóbbi a beszélgetés jellegére vonatkozó javaslatot is tett. A beszélgetésekben házassági problémák megoldását vitatták meg, és a beszélgetés eredményét pontozással értékelték (lásd önuralom megőrzése, negatív, illetve pozitív érzelmek, verbális agresszivitás). Hasonló módon a házaspárok beszélgetést folytattak a szociális/lelki segély szolgáltatás kérdéseiről. Az együttélés során szerzett tapasztalatoknak, mint magyarázó változónak a hatását vegyes modellt alkalmazó többváltozós kovariancia elemzéssel értékelték.

A korábban egymással vagy mással való együttélés során szerzett tapasztalatok hatása kimutatható volt a beszélgetésekben megnyilvánuló meggyőzés és az önuralom megőrzése területén. Mindkét vonatkozásban inkább a férj problémáinak megbeszélésekor lehetett a korábbi tapasztalatok hatását kimutatni. A korábbi együttélésből kikerülő férfiak és feleségek egyaránt inkább hajlamosak voltak a verbális agresszióra, mint azok, akik együttélés nélkül házasodtak össze. A korábbi együttélésből kikerülő feleségek kevesebb pozitív érzést juttattak kifejezésre a vizsgált beszélgetésekben, mint az együttélés nélkül házasságra lépők nők.

Az együttélés nélkül házasságra lépő párok inkább keresték a szociális/lelki segély lehetőségét, vagy legalábbis nem zárkóztak el az elől, szemben az egyszeri vagy többszöri együttélés után összeházasodottakkal. Az ilyen természetű segély nyújtására a korábbi együttélők kevésbé hajlottak, mint az együttélés nélkül összeházasodottak.

Összefoglalva megállapítható, hogy a házasság előtt párkapcsolatban élők több negatív és kevesebb pozitív hozzáállást tanúsítottak a problémák megoldását szolgáló vagy a szociális/lelki segély kérdését megvitató beszélgetésekben. Arra vonatkozóan kevés bizonyítékot találtak, hogy a többszöri együttélésből kikerülők lényegesen rosszabb minősítést kapnának a beszélgetéseikre, mint azok, akik csak egy partnerrel éltek együtt a házasság előtt.

Sz. K.

UPCHURCH, D. M. – LILLARD, L. A. – PANIS, C. W. A.: *Nonmarital childbearing: Influences of education, marriage, and fertility.* (Házasságon kívüli gyermekszülés: Az iskolázottság, a házasság és a termékenység szerepe.) *Demography*, 2002/2, 311–329.

Az Egyesült Államokban az elmúlt fél évszázadban lényegesen nőtt a házasságon kívüli termékenység mind az ilyen születések abszolút számát, mind azoknak az összes születésen belüli arányát tekintve. A jelenséget időközben lezajlott társadalmi és gazdasági változásokkal magyarázzák, amelyek a családalapítást is érintették. Lényegében arról van szó, hogy csökkent az a gazdasági és társadalmi előny, amit a nők számára a házasság jelent. Ezzel párhuzamosan nőtt a gyermeküket egyedül nevelő anyák társadalmi elfogadottsága.

A szerzők a fiatalok országos longitudinális megfigyelésébe közel 6000 és 1979 óta évente megkérdezett, a megfigyelés kezdetekor 14–21 éves nő adataira alapozzák meg-

állapításait. Házasságon kívüli teherbe esés a vizsgált nők 28 százalékánál fordult elő, amiben lényeges etnikai eltérés mutatkozott. A kérdéses arány a fehér nőknél 21, a spanyol eredetűeknél 36, míg a feketéknél 62 százalék volt. Az élveszületéssel záruló terhességeknél a születések 25 százaléka házasságon kívüli születés volt, miközben a házasságon kívül kezdődött terhességek 8 százaléka már házasságon belüli születéssel végződött.

A tanulmányaikat megszakító nem fekete nők körében lényegesen magasabb volt a házasságon kívüli szülés, mint azoknál, akik tovább folytatták a tanulmányaikat. (Az előbbieket nem azért hagyták abba a tanulást, mert teherbe estek.) A fekete nőknél a tanulmányok megszakításának csak kisebb hatása van a házasságon kívüli teherbe esés kockázatára. Az adatokat a szerzők úgy kommentálják, hogy azok a nők, akik inkább hajlamosak házasságon kívül teherbe esni, egyidejűleg hajlamosak a tanulmányaik abbahagyására is.

A korábban már házasságban élt fekete nőknél lényegesen kevesebb a házasságon kívüli terhesség, mint a sohasem házasodottaknál. Ugyanezt a spanyol eredetű és a fehér nőknél nem tapasztalták. A már gyerekes anyák körében lényegesen ritkább a házasságon kívüli teherbe esés. Fehér és spanyol eredetű nőknél az ilyen hatás erősebb, ha a gyerek házasságban, nem pedig házasságon kívül született. Fekete nőknél a házasságban vagy házasságon kívül született gyerek lényegében azonos mértékben csökkenti a házasságon kívüli teherbe esés kockázatát. A házasságon kívüli második teherbe esés kockázata általában kisebb, mint az elsőé.

A házasságon kívüli teherbe esés kockázata 20 éves korig nő, majd állandósul. Az iskolázott szülők lányainál ritkább a házasságon kívüli teherbe esés. A csonka családi háttér növeli a házasságon kívüli teherbe esés kockázatát. Magasabb családi jövedelem mellett lényegesen kisebb a házasságon kívüli teherbe esés kockázata. Az adatok megerősítik a korábbi vizsgálatok tapasztalatait, miszerint a kedvezőtlen családi háttér növeli a házasságon kívüli teherbe esés kockázatát.

A magasabb gyakoriságú abortuszt mutató államokban lényegesen kevesebb a házasságon kívüli szülés, mint ott, ahol ritkább az abortusz. Ezzel szemben azokban az államokban, ahol egy főre számítva több az ilyen beavatkozást végző hely, a házasságon kívüli szülések gyakorisága is magasabb. Ez részben annak is lehet az eredménye, hogy abortuszt végző intézetet főként ott létesítettek, ahol sok volt a nemkívánatos terhesség.

Sz. K.

KARNER, T. X.: *Caring for an aging society: Cohort values and eldercare services*. (Az idősödő társadalomról való gondoskodás: Kohorsz értékek és idősgondozási szolgáltatások.) *Journal of Aging and Social Policy*, 2001/1. 15–36. p.

Az öregedés és az öregedés kulturális szempontból való megközelítése két tényezőt vesz figyelembe: a társadalmi szerkezet és az egyének, mint szereplők hatását. Az öregedés és az öregedés időben változó fogalmának vizsgálatához a kohorszok biztosítanak olyan az előbbiekhöz képest közepén elhelyezkedő elemzési keretet, amivel jobban megérthetjük a kérdéssel kapcsolatban jelentkező gondolatokat és elvárásokat. Adott

kohorsz egyazon történelmi szakaszban szocializálódik, és a fiatalon megszerzett tapasztalatait az idő múlásával is megőrzi. A szerző ezt érti kohorsz értékek alatt.

Az Egyesült Államokban 1935-ben elfogadott társadalombiztosítási törvény, a később végrehajtott módosítások és kiegészítések ellenére őrzi alapvető kiindulópontját. Eszerint az időseket különálló társadalmi csoportként kell kezelni, és kormányzati beavatkozás révén kell gondoskodni róluk. A szerző egyenként vizsgálja a különböző időszakokban (1912–1921, 1922–1927, 1928–1945, 1946–1954, 1955–1965, 1966–1977) született kohorszok piaci szempontú megítélését. A társadalmi szerkezet bonyolultabbá válásával és az átlagos életkor meghosszabbodásával az egymást követő születés-iskola-munka-házasság-öregkor-halál lineáris szakaszolás már nem fedi le a valós helyzetet. A tanuláshoz felnőtt korban is vissza kell térni, a válást újabb családalapítás és lakásteremtés követheti, az öregkor pedig lehetőséget adhat a személyiség gazdagodására és az emberi kapcsolatok kiterjesztésére.

A 21. században olyan idős korosztály megjelenésével kell számolni, akik a testkultuszt, az önmegvalósítást és a fogyasztást tekintették mindvégig életcéljuknak. Ők az öregkort, mint sikeresen megoldandó feladatot fogják fel. Ugyanakkor kevesebbüknek van saját háza, kevesebbet tettek félre és alig van jelentősebb befektetésük, szemben a korábbi öregekkel. Közülük a nők és a valamelyik kisebbséghez tartozók veszélyeztetettek anyagi szempontból. Ez nem csak napi gondot jelenthet a számukra, hanem az egészségügyi ellátásból is kiszorulhatnak, ami az életkilátásaikat is rontja. A családjuk részéről várható támogatás esélyét rontja, hogy kevesebb gyerekük van, többször váltak és újracházasodtak, inkább mozgalmas, mint rendezett családi életet éltek. Összefoglalva: nagyobb mértékben szorulnak rá a szervezett idősgondozásra, mint ami korábban jellemző volt az öregekre.

Ami a viselkedésüket illet, hajlamosak tagadni az öregségüket, harcolnak az öregedés ellen, és az „öreg” megjelölést csak a nagyon idősekre és igen betegekre fogadják el. Úgy érzik jogosultak arra, amit igényelnek, és nem fogadják el az elkülönített idős közösségbe való bezártságot, hogy ott golfozzanak egymással. Mindezzel számolniuk kell a szociológusoknak, a politikusoknak és az ellátó intézmények működtetőinek egyaránt. A szociálpolitikára vár, hogy egyensúlyt teremtsen a társadalombiztosítás egykori befizetőinek tett hallgatólagos ígéretnek valóra váltását számon kérő idősök elvárásai, valamint a mérsékelt fizetési hajlandóságot mutató fiatalabb korosztályok hozzájárulása között.

Sz. K.

COHEN, G. – DUFFY, J. C.: *Are nonrespondents to health surveys less healthy than respondents?* (Az egészségi felmérések adatszolgáltatást megtagadói kevésbé egészségesek, mint az adatszolgáltatók?) *Journal of Official Statistics*, 2002/1. 13–23. p.

A válaszadás megtagadásából eredő torzítása olyan felméréseknél jelentkezik, ahol a személyek válaszadási készsége összefügg a megfigyelés témájával. Erre jó példa az egészségi állapot felmérése. A szerzők az ebből adódó torzítás lehetséges korrekciójával foglalkoznak. Adataik egy 1993-ban Skóciában 15 oldalas kérdőív postázásával végzett felmérésből származnak. Mind a válaszadók, mint a válaszadást megtagadók elhalálózását feljegyezték a felmérést követő öt éven át, amit az Országos Egészségügyi Szolga-

lat központi nyilvántartása (British National Health Service Central Register) tett lehetővé. A levelezéssel történő megfigyelés idején 55 éves és idősebb válaszolók, illetve nem válaszolók túlélését *Kaplan-Meier*-féle halandósági táblák összeállításával és arányos kockázati regresszióelemzéssel vetették össze egymással.

A halandósági arány a válaszadást megtagadóknál mindkét nemnél a 65 éves és idősebb korosztályban lényegesen magasabb volt, mint a kérdőívet kitöltve visszaküldők körében. Az eltérést a szerzők táblázatban és grafikusan ábrázolt halandósági táblák alapján is bemutatják. A grafikon jól jelzi, hogy a férfiaknál a kor előrehaladtával egyre nagyobb az életben maradási esélyben a válaszolók javára mutatkozó különbség. Az akut betegségben szenvedők vagy az ilyen betegségtől mentesek körében egyaránt magasabb volt a válaszadást megtagadók halandósági aránya a válaszolókéénál.

Az adatok világos bizonyítékkal szolgálnak arra, hogy a személyek egészségi állapota (ahogy azt ők maguk látják) és válaszadási hajlandósága között kapcsolat van. Ezt mások vizsgálatai is megerősítik. A válaszadás megtagadásából eredő torzítás mértéke érthetően függ attól, hogy mekkora a nem válaszolók aránya. A szerzők felmérésénél az utóbbi 18 százalék volt, és úgy gondolják, hogy ezért nem okoz komolyabb torzítást. Azt, hogy a megkérdezettek nagy hányada válaszolt, több dologgal magyarázzák: az időseknek több idejük van a kérdőív kitöltésére, lévén, hogy inkább otthon ülnek, amúgy is foglalkoznak az egészségükkel, és végül generációs attitűd is lehet az, hogy a félig-meddig hivatalos szerv adatkérésének eleget tettek.

Az adatgyűjtés meghiúsulásának különben az adatszolgáltatás megtagadása mellett más okai is lehetnek: postázási tévedés, az illető meghalt, de a nyilvántartásból nem törölték, vagy egyszerűen csak elköltözött. Az adatszolgáltatástól húzódó személyek egy részét telefonhívással rá lehet venni arra, hogy késve ugyan, de kitöltsék a kérdőívet.

A szerzők végkövetkeztetése az, hogy a 75 évesnél idősebbek körében az egészségi megfigyelés alábecsüli a betegeskedők számát, akármilyen gondosan is szervezik meg a megfigyelést. A „fiatal öregkorban” (az 55–64 éveseknél) azonban nem kell komolyabb torzítástól tartani.

Sz. K.

SÖDERLING, I.: Die finnischen Einstellungen gegenüber der Zuwanderung und den Migranten – Erhebungen im Kontext der finnischen Migrationsforschung. (Finn állásfoglalások a bevándorlással és a bevándorlókkal kapcsolatban – felmérések a finn migrációkutatás tükrében.) Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 2001/3–4. 399–411. p.

A második világháború után Észak-Európa migrációs áramlataiban a Finnországból Svédországba emigrálók és a visszatérők aránya volt a legmagasabb. Finnország egyébként mind a globális, mint az európai migrációtól érintetlen maradt. A '90-es években azonban a balti országok és Oroszország nyomására megnőtt a bevándorlók száma, 2000-ben ez szám az összlakosság 1,7%-át tette ki: finn származásúak, finn állampolgárok házastársai, menekültek vagy munkavállalók, diákok. Az 1999-ben bevándorlók származási országukat illetően legnagyobb számban oroszok (19 200), észtek (10 700)

és svédek (7900) voltak. A legtöbb menekültként Finnországban élő Szomáliából és az egykori Jugoszláviából érkezett.

A Finn Munkaügyi Minisztérium 1989 és 1999 között végzett felméréseket a migrációval és a bevándorlókkal kapcsolatos beállítódások változásáról a recesszió, majd a konjunktúra idején. A 15 évnél idősebb népesség körében végzett reprezentatív felmérés eredményei szerint 1998-ban a megkérdezettek pozitívabban viszonyultak a menekültekhez és a külföldi munkaerőhöz, mint 1993-ban, amikor nagy volt a munkanélküliség. A beállítódás a skandinávokkal és angolszászokkal szemben kedvezőbb volt, mint az oroszok, arabok és szomáliaiak esetében. A '90-es évek végén kisebb volt a faji ellenérzés, azonban nőtt a félelem a külföldiek által terjesztett AIDS-szel és a drogokkal szemben. A bevándorlók nyelvi és politikai jogainak fontosságát 1989-ben pozitívabban ítélték meg. Az elfogadóbb beállítódás a magasabb végzettségű, város lakó, vallásos vagy nem parasztpárti személyekre volt jellemző.

A Szociális Minisztérium a kilencvenes évek közepén szintén felmérést végzett ugyanebben a témában. Ebből kiderült, hogy a finnek tehernek érzik a bevándorlókat, leginkább a baloldali pártok szimpatizánsai viszonyulnak kedvezőtlenül hozzájuk. A vélemények keményedtek a '90-es évek alatt. Nem azonos a hozzáállás a különböző kontinensekről érkezőkhöz. Szignifikáns az összefüggés a sikertelenebb életvitel és a negatív beállítottság között. Összességében feltehető, hogy ha a jóléti rendszer további recessziója bekövetkezik, a negatív hozzáállás erősödni fog.

A figyelemreméltó vizsgálati eredmények mérlegelése alapján mind a Munkaügyi Minisztériumban, mind a Népességekutató Intézetben újabb felmérések készülnek, amelyeket 2002 őszétől teszik közzé.

Sz. G. S.

MOORS, H. – ESVELDT, I. – DAM, van E.: *Opinions on migrants and migration policy in the Netherlands in a European perspective.* (Holland vélemények a bevándorlóról és a bevándorlási politikáról európai nézőpontból.) *Genus*, 2001/3–4. 191–213. p.

A tanulmány 1986 és 1997 között Hollandiában végzett felmérések adataira támaszkodik. A második világháború után, az 1960-as évektől döntően gazdasági okokból bevándorlók, azaz munkakeresők érkeztek az országba a Földközi-tenger vidékéről. Ennek az 1973. évi olajválság vetett véget, amikor a holland ipar munkaerő igényének növekedése megtorpant. Azóta családgyesítés, holland féllal kötött házasság és menekjog kérés szerepel a bevándorlók okai között. A bevándorlók főként fiatal férfiak és nők.

A holland kormány az 1970-es évek végén ismerte fel, hogy az addig bevándoroltak többsége nem fog többé visszatérni szülőföldjére, és a bevándorlás is folytatódni fog. Ehhez járult az 1980-as évek elején egy gazdasági válság, amikor a munkanélküliség főként a külföldieket sújtotta. 1983-ban elfogadták a kisebbségi törvényt, ami korlátozta a bevándorlást. Azóta szigorú feltételekhez (jövedelem, lakás) kötve és csak házasság révén lehet törvényesen bevándorolni Hollandiába. Maga a kisebbségi törvény azonos jogokat és lehetőségeket kívánt biztosítani az országban élő nemzetiségeknek. Emellett a bevándorlók kulturális önazonosságának megőrzését is kívánatosnak tartották. A

törvény a jogokat deklarálta, a munkáltatók és a társadalom idegenekkel szembeni viselkedését viszont nem vizsgálta.

A kormányzati intézkedések az oktatás és a munkavállalás terén csak korlátozott hatást értek el. Az 1980-as évek végén a politika és a társadalom hozzáállása is megkeményedett a bevándorlás és a kulturális sokszínűség megítélésében. A bevándorlók jelenlétét ellenző szélső jobb párt viszont az 1998-as választásokon kiszorult a parlamentből. A jelenlegi politika a bevándoroltak bevonására törekszik a civil és politikai életbe, hogy ily módon integrálja őket a holland társadalomba.

Hollandiában a lakosságnak kerekén öt százaléka külföldi: török, marokkói vagy a Holland-Antillákból való. A menekültek fél százalékot tesznek ki. Minderről a hollandok keveset tudnak, és a diákok/fiatalok is tájékozatlanok ebben a témában. Az emberek általában fölébecsülik az idegenek számát, amikor erről kérdezik meg őket. A hollandok nagyobb része negatív érzéssel viseltetik az idegenek iránt. Ugyanakkor azzal, hogy az országnak erkölcsi kötelessége a menekültek befogadása, a nagy többség egyetértett. Az idegenek jelenlétéből adódó kulturális sokszínűséget a magasabb végzettségűek és a fiatalok inkább elfogadják. Azt, hogy a külföldiek rontanak a hollandok munkalehetőségét, négy megkérdezettből csak egy válaszolta.

A szerzők egy európai felmérésre hivatkozva állítják, hogy más nyugat-európai országokban sem jobban tájékozottak az emberek az ott élő külföldiek tényleges számáról. Azt, hogy túl sokan lennének az idegenek, országonként eltérően ítélik meg. Általánosságban elmondható, hogy az idegenek számával arányosan fokozódnak a velük kapcsolatos negatív érzelmek. Megjegyzendő, hogy az Európai Unió országaiban egyre inkább csak az Unión kívülről érkezőket tekintik bevándorlónak, illetve idegennek.

Sz. K.

DEMOGRÁFIAI FOLYÓIRATSZEMLE

DEMOGRAPHY

az Amerikai Népesedési Társaság folyóirata

2002. No. 2.

AGADJANIAN, V.–PRATA, N.: Háború, béke és termékenység Angolában.

KRAVDAL, Ø.: Iskolázottság és termékenység Fekete-Afrikában: az egyén és a közösség hatásai.

AMIN, S.–BASU, A.M.–STEPHENSON, R.: Területi különbségek a fogamzásgátlás alkalmazása terén Bangladesben.

YI, Z.–LAND, K.C.: A periodikus változások gyorsaságának kezelése a Ryder-féle „fordító-egyelet” kiterjesztésével.

SCHMERTMANN, C.P.: Az életkor szerinti arányszámok becslésének egyszerű módszere az egymást követő keresztmetszeti adatokból.

UPCHURCH, D.M.–LILLARD, L.A.–PANIS, C.W.A.: Nem-házasság gyermekvállalás: az iskolázottság, házasság és termékenység hatásai.

TEACHMAN, J.D.: A válási rizikó-tényezők állandósága a különböző kohorszokban.

- BOARDMAN, J.D.–POWERS, D.A.–PADILLA, Y.C.–HUMMER, R.A.*: Alacsony születési súly, társadalmi körülmények és a gyermekek fejlődése az Egyesült Államokban.
- WALDFOGEL, J.–HAN, W.-J.–BROOKS-GUNN, J.*: Az anya korai munkavállalásának hatása a gyermek kognitív fejlődésére.
- DE LEIRE, T.–KALIL, A.*: A jó dolgok együtt járnak: egyszülős család a többgenerációs háztartásokban és a tizenévesek gyermekek nevelése.

2002. No. 3.

- RUSHON-SIGLE, W.–MC LANAHAN, S.*: Az új nem-házasság anyák életkörülményei.
- JEPSEN, L.K.–JEPSEN, C.A.*: Az összeállítás tényezőinek empirikus elemzése azonos nemű és az ellenkező nemű párok körében.
- BAUGHMAN, R.–DICKERT-CONLIN, S.–HOUSER, S.*: Hogyan követhetjük nyomon az együttélést a SIPP alkalmazásával? A direkt és az indirekt becslésekre vonatkozó megfontolások.
- ALBA, R.–LOGAN, J.–LUTZ, A.–STULTS, B.*: A harmadik generációk már csak angolok? Az anyanyelv elvesztése vagy megőrzése a bevándorlók unokái körében.
- DULEEP, H.O.–DOWHAN, D.J.*: Bepillantás a külföldi születésű férfiak jövedelemnövekedésébe longitudinális adatok segítségével.
- MOUW, T.*: A fekete munkások elvesztik a kapcsolatot? A földrajzi távolság és a munkáltatói utasítások hatása a cégen belüli faji szegregációra.
- LAUDERDALE, D.S.–KESTENBAUM, B.*: Az idős ázsiai származású amerikai népesség halálozási arányszámai az egészségügy és a társadalombiztosítás adatai alapján.
- BURKHAUSER, R.V.–DALY, M.C.–HOUTENVILLE, A.J.–NARGIS, N.*: Beválláson alapuló munkaképtelenségi adatok: mit mondhatnak, és mit nem mondhatnak nekünk.
- MERLI, M.G.G.–SMITH, H.L.*: Sikerült-e a kínai családtervezési politikának változásokat előidézni a termékenységi preferenciákban?
- RATCLIFFE, A.A.–HILL, A.G.–HARRINGTON, D.P.–WALRAVEN, G.*: Férfiak és nők beszámolója a termékenységi eseményekről Gambia vidéki részein.

EUROPEAN JOURNAL OF POPULATION

az Európai Népesedési Társaság folyóirata

2002. No. 3.

- SOBOTKA, T.*: Észrevételek „A termékenység empirikus elemzése az egyesülés utáni Kelet-Németországban” c. cikkhez.
- LECHNER, M.*: Válasz Thomas Sobotkának.
- BOCQUET-APPEL, J.P.–RAJAN, I.S.–BACRO, J.N.–LAJAUNIE, C.*: India termékenységi átmenetének kezdete.
- KOHLER, H.-P.–KOHLER, I.*: Termékenységsökkenés Oroszországban az 1990-es évek elején, közepén: a gazdasági bizonytalanság és a munkaerőpiaci krízis hatása.
- VAN WISSEN, L.J.G.*: A cégek demográfiája: egy hasznos szókép?
- HANK, K.*: Regionális társadalmi környezet és egyéni termékenységi döntések: az első és második gyermek születésének többszintű elemzése Nyugat-Németországban.

GENUS

A Római Tudományegyetem Népeştudományi Intézetének folyóirata

2002. No. 1.

- CASELLI, G.–MESLÉ, F.–VALLIN, J.*: Az epidemiológiai átmenet elméletének kivételei.
- ABBASI-SHAVAZI, M.J.–P. MC DONALD.*: Az Ausztráliába bevándorló európaiak és a származási országban élők termékenységeinek összehasonlítása.
- SIMÓ NOGUERA, C.–GOLSCH, K.–STEINHAGE, N.*: A bizonytalanság növekedése a spanyol munkaerőpiacon és a felnőtté válás.
- AROKIASAMY, P.*: Szoptatás és annak fogamzásgátlási szerepe a szülés utáni vérzés hiányra és a fogamzás bekövetkezésének időpontja Indiában.
- TERZERA, L.*: A többes-szülések elemzése Olaszországban.

JOURNAL OF MARRIAGE AND THE FAMILY

az USA Családi Kapcsolatok Nemzeti Tanácsának folyóirata

2002. No. 3

- CONNIDIS, I.A.–MC MULLIN, J.A.*: Szociológiai ambivalencia és családi kötődések: egy kritikai perspektíva.
- BENGSTON, V.–GIARRUSSO, R.–MABRY, J.B.–SILVERSTIN, M.*: Szolidaritás, konfliktus és ambivalencia: egymást kiegészítő és egymással versenyző perspektívák a generációk közötti kapcsolatokban?
- CURRAN, S.R.*: Közvetítő eszköz, felelősség és beágyazott kapcsolatok: „mit okoz a szerelem?”
- LÜSCHER, K.*: Generációk közötti ambivalencia: lépések az elméletben és a kutatásban.
- CONNIDIS, I.A.–MC MULLIN, J.A.*: Ambivalencia, családi kötődések és a szociológia művelése.
- PILLEMER, K.–SUITOR, J.J.*: Az anya felnőtt gyermekei iránt érzett ambivalenciájának magyarázata.
- TING, K.–CHIU, S.W.K.*: A szülői ház elhagyása: a kínai kultúra városi környezetben.
- FRANKENBERG, E.–LILLARD, L.–WILLIS, R.J.*: A generációk közötti transzferek jellemzői Délkelet-Ázsiában.
- KING, V.*: A szülők válása és az egymás iránti bizalom a felnőzz leszármazottaknál.
- MARKS, N.F.–LAMBERT, J.D.–CHOI, H.*: A segítségnyújtás kezdete, nem és pszichológiai jólét: egy prospektív országos vizsgálat az USA-ban.
- BAER, J.*: Rizikó vagy protektív faktor a családi kohézió a tizenévesek fejlődése során?
- CUI, M.–CONGER, R.G.–BRYANT, C.M.–ELDER Jr. G.H.*: A szülők viselkedése és a serdülők baráti kapcsolatainak minősége: egy szocio-kontextuális perspektíva.
- AMATO, P.R.–FOWLER, F.*: Szülői gyakorlat, a gyermek nevelése és a családok sokszínűsége.
- TEACHMAN, J.D.*: A gyermekkori életkörülmények és a válás generációk közötti átörökítése.

- SCHILLER, K.S.–KHMELOV, V.T.–WANG, X-Q.*: Gazdasági fejlődés és a családi jellemzők hatása a matematika tantárgybéli teljesítményekre.
- BATALOVA, J.A.–COHEN, P.N.*: Házasság előtti együttélés és a házimunka: párok az országban.
- PARRADO, E.A.–ZENTENO, R.M.*: Nemi különbségek az együttélés gyakorlatában, Mexikóban: bizonyítékok a házasságkutatási modell alapján.
- RALEY, R.K.*: A kismintás vizsgálatok eltérő alulszámlálásának torzító hatása a házasságra lépők etnikai különbségeire vonatkozó adatokban.
- WILCOX, W.B.*: Vallás, konvenció és a szülők hatása.
- FOX, G.L.–BENSON, M.L.–DE MARIS, A.A.–WYK, J.V.*: Gazdasági nehézségek és erőszak az intim körben: a családi stressz és forrás-elméletek tesztelése.

POPULATION

a Francia Nemzeti Népeségtudományi Intézet folyóirata

2002. No. 2.

- CHARBIT, Y.*: A platóni város: történelem és utópia.
- BRUGEILLES, C.–CROMER, I.–CROMER, S.*: A férfi és női nem megjelenítése a képeskönyvekben, hogyan járul hozzá a gyermekeknek szóló irodalom a nemiség feldolgozásához.
- KOUAMÉ, A.–SCHELLEKENS, J.*: Vidékfejlesztés és attitűd a családnagyság tekintetében Elefántcsontparton
- MERON, M.–WIDMER, I.*: A munkanélküli nők késleltetik az első gyermek megszületését.
- KONIETZKA, D.–KREYENFELD, M.*: A női munkavállalás és a házasságon kívüli termékenység a kilencvenes években Németországban: kelet és nyugat összehasonlítása.
- LADIER-FOULADI, M.*: Az iráni család a demográfiai átmenetben és a gondoskodó állam megjelenése.

POPULATION AND DEVELOPMENT REVIEW

az Amerikai Népesedési Tanács folyóirata

2002. No. 2.

- CALDWELL, J.C.–SCHINDLMAYR, T.*: Történeti népességi becslések: a konszenzus megteremtése.
- SALOMON, J.A.–MURRAY, C.J.L.*: Újra az epidemiológiai átmenetről: a halálokok nem és korcsoport szerinti kompozíciós modelljei.
- JOHNSON-HANKS, J.*: A hagyományos fogamzásgátlás modernségéről: a termékenység időzítése és társadalmi környezete.
- YI, Z.–VAUPEL, J.W.–CHUNYAN, Z.–YUZH, L.*: Társadalmi és egészségi jellemzői a legöregebb korú népességnek Kínában.

POPULATION RESEARCH AND POLICY REVIEW

a KLUWER Akadémiai Kiadó és a Déli Demográfiai Egyesület folyóirata
2001. No. 6.

- FRANK, R.*: A biológia szerepének újragondolása az egészségi események faji/etnikai különbségeinek kialakulásában.
- VAN IMHOFF, E.*–*VAN SOLINGE, H.*–*FLIM, B.J.*: A holland holocaust túlélői számának és összetételének rekonstruálása.
- BASS, R.E.*–*CASPER, L.M.*: Különbségek a született és az állampolgárságot kapott amerikaiak regisztrálásában és szavazásában.
- ALLEN, J.P.*–*TURNER, E.*: Az 1990. és 2000. évi népszámlálások etnikai adatainak összekapcsolása: részleges kimutatás vagy multietnikus népesség.
- MAGNANI, R.J.*–*SOSLER, S.M.*–*MC CANN, H.G.*–*SPEIZER, I.S.*: Miért emelkedett a tizenévesek termékenységi aránya a Dominikai Köztársaságban, a kilencvenes években?
- CAMMACK, M.*–*HEATON, T.B.*: regionális különbségek az indonéziai családtervezési program elfogadásában.
- VOSS, P.R.*–*HAMMER, R.B.*–*MEIER, A.M.*: A migráció elemzése: esettanulmány a helyi politika elemzésére.

2002. No. 1–2.

- CARLSON, E.*: Szerkesztőségi üzenet: Köszönet az olvasóknak.
- WALFROP, J.*–*LONG, J.F.*: Első pillantás a XXI. századra: a 2000. évi népszámlálás.
- NAM, C.B.*: Észrevételek az „Első pillantás a XXI. századra: a 2000. évi népszámlálás” c. cikkre.
- ROBINSON, J.G.*–*WEST, K.K.*–*ADLAKHA, A.*: Az összeírás teljessége a 2000. évi népszámlálásnál: a demográfiai elemzés eredményei.
- TREAT, J.B.*–*STACKHAUS, H.F.*: Az önkitöltésen és a kikérdezésen alapuló válaszolók demográfiai összehasonlítása a 2000. évi népszámlálásnál.
- SKERRY, P.*: Észrevételek „Az összeírás teljessége a 2000. évi népszámlálásnál: a demográfiai elemzés eredményei” és „Az önkitöltésen és a kikérdezésen alapuló válaszolók demográfiai összehasonlítása a 2000. évi népszámlálásnál” c. cikkel kapcsolatban.
- PERRY, M.*: Népességnövekedés az 1990-es években:
- SPRAGGINS, R.E.*–*MEYER, J.A.*–*HETZEL, L.I.*–*SMITH, D.I.*: Az Egyesült Államok népességének nem és kor szerinti összetétele: a 2000. évi népszámlálás előzetes eredményei.
- GRIECO, E.M.*: Az adat-összekapcsolás módszerének értékelése a 2000. évi népszámlálás etnikai adatai kapcsán.
- GUZMÁN, B.*–*MC DONELL, E.D.*: A hispán népesség: 1990–2000 közötti szaporodás és változás.
- WOODROW-LAFIELD, K.A.*: Észrevételek „A hispán népesség: 1990–2000 közötti szaporodás és változás” c. cikkhez.
- RIVERS, E.B.*–*POYER, J.*–*NORRIS, S.*: A 2000. évi népszámlálás együttműködési és marketing programjának értékelése.

STEWART, D.W.: A népszámlálás népszerűsítése: észrevételek „A 2000. évi népszámlálás együttműködési és marketing programjának értékelése” c. cikkhez.

2002. No. 3.

- CALDWELL, B.K.—CALDWELL, J.C.—KHUDA, B.E.—PIERIS, I.: Miért halnak meg a szegény gyermekek Dakkában, Bangladesben?
- Mc CONELL, E.D.—LECLERE, F.B.: Kiválasztás, összefüggés, vagy mindkettő? Az angol nyelvtudás a mexikói bevándorlók körében az amerikai Közép- és Délnyugaton.
- SELMAN, P.: Az országhatáron átnyúló örökbefogadás az új évezredben: a „csendes vándorlás” ismételt megjelenése.
- HAPPEL, S.K.—HOGAN, T.D.: A vándormadarak megszámlálása: a szezonális népesség becslése és becslésük fontossága.
- CONNELLY, R.—DE GRAFF, D.S.—WILLIS, R.: Ha megépíted, jönni fognak: a területen lévő gyermekintézmények igénybevétele.

POPULATION STUDIES

A Londoni Közgazdasági Főiskola Népeségvizsgáló Bizottságának folyóirata

2002. No. 2.

- MARI BHAT, P.N.: India mintavételi nyilvántartási rendszerének teljessége: az általános növekedési mérleg módszerének értékelése.
- FRIEDLANDER, D.—OKUN, B.S.—EISENBACH, Z.—LION ELMAKIAS, L.: Bevándorlás, társadalmi változások és asszimiláció: iskolalátogatás az izraeli zsidó születési kohorszokban, 1925–29 és 1965–69.
- REID, A.: Csecsemőtáplálás és a posztneonatalis halandóság Derbyshire-ban, Angliában, a XX. század elején.
- DEROSE, L.F.: A női munkavállalás folyamatossága, szoptatás és termékenység Ghánában, az 1980-as években.
- CHANDOLA, T.—COLEMAN, D.A.—HIORNS, R.W.: A korszpecifikus születési arányszámok jellegzetes különbségei az angol-nyelvű országokban: Ausztrália, Kanada, Új-Zéland és az Egyesült Államok, 1970–98.
- FRANKENBERG, E.—CHAN, A.—OFSTEDAL, M.B.: Stabilitás és változások az életkörülmények terén Indonéziában, Szingapúrban és Tajvanon, 1993–99.
- ROUSEND, N.—MADHAVAN, S.—TOLLMAN, S.—GARENNE, M.—KAHN, K.: A gyermekek lakóhely-jellegzetességei és iskolába járása Dél-Afrika vidéki területein, 1997.

POPULATION TRENDS

az Egyesült Királyság Nemzeti Statisztika Hivatalának folyóirata
2002. No. 1.

- SHAW, C.*: A 2000. évi adatokon alapuló nemzeti népesség-előreszámítások az Egyesült Királyságban és az alkotó országokban.
- Mc VEY, E.–BAKER, A.*: A területi csoportosítás módszerének továbbfejlesztése a Nemzeti Statisztikai Hivatalban: A 2000. évi születési és halálozási adatok összehasonlítása.
- DONKIN, A.–LEE, Y.H.–TOSON, B.*: A foglalkozási és társadalmi osztályozások változásai az Egyesült Királyságba és hatásuk a 2001. évi népmozgalmi adatokra.
- SMITH, K.–JOSHI, H.*: A millenniumi kohorszvizsgálat.
- HASKEY, J.*: Az engedélyezett helyeken és a nyilvántartó irodáiban kötött házasságok Angliában és Walesben: a lakóhelytől távol kötött házasságok aránya.

2002. No. 2.

- MARTIN, D.*: A 2001. évi népszámlálás térképészeti rendszere Angliában és Walesben.
- PEREIRA, R.*: A népszámlálás utóellenőrzési adatfelvétele – a „One Number Census” projekt kulcstényezői.
- SMALLWOOD, S.*: A születések és a születési sorrend trendjeire vonatkozó újabb becslések Angliában és Walesben.
- PENN, R.–LAMBERT, P.*: A különböző etnikai/nemzetiségi csoportok véleménye az ideális családnagyságról Nagy-Britanniában, Franciaországban és Németországban.

ZEITSCHRIFT FÜR BEVÖLKERUNGSWISSENSCHAFT

a Német Szövetségi Népeségtudományi Intézet folyóirata
2001. No. 3–4.

- SALT, J.*: Európa migrációs tere.
- COLEMAN, D.*: Bevándorlás Európába: a kialakult konszenzus kritikája.
- HECKMANN, F.*: Az integrációs kutatások európai perspektívából.
- DE AZEVEDO, R.C.*: Az integrációs kutatások európai perspektívából: észrevételek.
- HEERING, L.*: Tanulságok a vándorlás okait kutató nemzetközi projekt eredményei alapján.
- HOFFMAN-NOWOTNY, H.-J.–HAMMING, O.–STOLZ, J.*: Szétbomlás, az összetartás hiánya és adaptációs jelenségek a második-generációs bevándorlók körében, Svájcban.
- HINTERMANN, C.*: Az osztrákok és külföldi népességük: két felvétel az osztrákok véleményéről, a nemzetközi vándorlásról, a külföldi népességről és az osztrák migrációs és integrációs politikáról.
- SÖDERLING, I.*: A finnek viszonyulása a bevándorláshoz és a bevándorlókhoz – a finn migrációs-kutatási felvételek.
- FORSANDER, A.*: Bevándorlók a finn munkaerőpiacon – ki nyer, és ki veszít?

- ØSTBY, L.*: „A bevándorlók életkörülményei, 1996” c. norvég adatfelvétel – a felvétel háttere és kapcsolatai más adatfelvételekkel és regiszterekkel.
- LESTHAEGHE, R.*: A FFVB és MHSM adatfelvételek a török és marokkói bevándorlók között Belgiumban: összefoglaló jelentés.
- MELEGH, A.*: A nemzetközi vándorlás és Magyarország a 90-es években: problémák és kilátások.